

СТРАХУВАННЯ ІНВАЛІДНОСТІ ТА СТАРОСТІ У ФРАНЦІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

В умовах ринкових трансформацій пріоритетною організаційно-правовою формою реалізації громадянами України права на пенсійне забезпечення, механізмом та інструментом здійснення соціальної політики держави має виступати соціальне страхування. Реформування пенсійного законодавства на страхових принципах в Україні започатковано ще в 2003 р., однак і до сьогодні не впроваджено в життя у повному обсязі.

Пошук раціональних шляхів становлення та розвитку пенсійного законодавства в Україні вимагає вивчення досвіду правотворчості та практичної реалізації передових європейських країн у цій сфері. Важливим для розуміння сучасних основ та принципів пенсійного забезпечення є період кінця ХІХ – початку ХХ ст., що позначився формуванням у західноєвропейських країнах нової системи соціального захисту, що базувалася на принципах загальнообов'язкового державного соціального страхування. Вивчення зарубіжного досвіду значною мірою застерігає від допущених помилок, дає змогу вибрати раціональне зерно та внести певні пропозиції для удосконалення чинного законодавства, сучасних форм та методів роботи органів соціального захисту в незалежній Україні.

Проблема страхування інвалідності та старості у Франції на початку ХХ ст. не знайшла відображення в науковій літературі. Виняток складає стаття автора [1], в якій розкрито основи добровільного державного соціального страхування у Франції в другій половині ХІХ – початку ХХ ст. Загальні засади розвитку державного соціального страхування в передових капіталістичних країнах, у тому числі й у Франції, відображені у працях Н.А. Вигдорчика [2], Б.Г. Данського [3], Н. Зачинського [4], та В. Яроцького [5].

Зважаючи на це, автор ставить за мету проаналізувати основні законодавчі положення, що регулювали страхування інвалідності та старості у Франції на початку ХХ ст.

До 1910 року Німеччина була єдиною країною у світі, яка запровадила у себе загальнообов'язкове страхування на випадок інвалідності та старості. З прийняттям закону 1910 р. до неї долучилася і Франція. Варто відзначити, що остання тривалий час не могла зробити вибір у забезпеченні між страхуванням та системою державних пенсій. Лише у 1906 р. після довготривалих дебатів при обговоренні різноманітних законопроектів перевага була надана системі державних пенсій. Проти такого рішення виступив сенат. Тому ініціатори законопроекту були змушені внести ряд змін, що суттєво змінили зміст документу, після чого він пройшов через обидві палати і був затверджений президентом 5 квітня 1910 р. [2, с.244]

Проект 1906 р. за змістом був перехідною ланкою між страхуванням та системою державних пенсій, однак у переважній більшості містив ознаки останньої. Риси, що відрізняли його від страхування, полягали, насамперед в тому, що певна категорія робітників, які отримували заробітну плату у розмірі менше 1,5 франка на день, звільнялися від сплати будь-яких страхових внесків. Таким чином, для менш забезпечених прошарків пролетаріату запроваджувалася система державних пенсій, в той час як найбільш забезпечені залучалися до участі в обов'язковому страхуванні. Інша особливість полягала в тому, що розмір пенсії не ставився в залежність від кількості та розмірів сплачених внесків. При наявності певного стажу праці робітник, який досягнув 60-річного віку, мав право на пенсію у розмірі 360 франків, незалежно від суми страхових внесків робітника та підприємця. Різницю між заробленою та виплачуваною пенсією компенсувала держава [6, с.16].

У французькому законі 1910 р. усі ці особливості були вилучені, завдяки чому він набув суто страхового характеру. Відповідно до його положень обов'язковому страхуванню на випадок старості та інвалідності підлягали усі наймані робітники, зайняті у промисловості, торгівлі, вільних професіях, сільському господарстві, а також прислуга й державні і комунальні чиновники. При цьому останні дві групи підлягали страхуванню лише в тому випадку, якщо їх посада не була пов'язана із участю у будь-якій пенсійній касі [7, с.80].

Максимальний заробіток для участі в обов'язковому страхуванні був встановлений на рівні 3000 франків на рік. Усі працівники, які отримували заробітну плату більших розмірів, отримували право на добровільне страхування. Загалом, кількість осіб, що підлягали обов'язковому державному страхуванню у Франції на той час складала 11 млн. осіб. Внески для учасників страхування були встановлені без будь-яких градацій: для підлітків 4,5 франка на рік або 1,5 сантима в день; для чоловіків – 9 франків на рік або 3 сантима в день; для жінок – 6 франків на рік або 2 сантима в день*. Внески вираховувалися роботодавцем із заробітної плати пропорційно до кількості робочих днів. Роботодавці та робітники сплачували внески в однакових частинах. В той же час робітникам надавалося право збільшувати розміри своїх внесків понад встановлену норму з метою отримання підвищеної пенсії у майбутньому. Сплата внесків здійснювалася за німецькою системою – шляхом наклейки марок на особливі картки [5, с.1015].

Згідно закону право на пенсію по старості отримувала застрахована особа, що досягла 65 річного віку. У випадку неповної інвалідності пенсія могла виплачуватися і з 55-річного віку. Лише повна інвалідність давала право на пенсію незалежно від віку. Розміри пенсії залежали головним чином від обсягу сплачених внесків. Із загальної суми капіталу, що складався із внесків робітників та підприємців, відповідно до загальноприйнятих страхових тарифів визначався розмір пенсії. До цієї суми додавалася допомога від держави, розмір якої не міг перевищувати 60 франків на рік. На допомогу у повному обсязі могли розраховувати особи, що сплачували внески упродовж 30 років і більше.

* Франк = 37,50 коп., сантим = 0,37 коп.

В іншому випадку розмір пенсії зменшувався. Максимальна пенсія, враховуючи й доплату держави повинна була не перевищувати 360 франків на рік [2, с.246].

У разі смерті застрахованого до досягнення пенсійного віку, членам його сім'ї видавалася одноразова допомога у розмірі від 150 до 300 франків, залежно від кількості дітей. Вказана норма не базується на страхових принципах, оскільки не залежить від кількості сплачених внесків. Вона запозичена від системи державних пенсій. Крім того, у положенні закону страхування старості та інвалідності було поєднано із страхуванням вдів та сиріт. Для перехідного періоду встановлені пільгові умови отримання пенсії. В залежності від віку застрахованого на момент вступу закону в дію, скорочувався період обов'язкових внесків та збільшувався розмір державної допомоги [3, с.40].

Впровадження страхування покладалося на органи місцевого самоврядування та багато чисельні організації добровільного та факультативно-обов'язкового страхування. В якості найвищої інстанції нагляду і контролю засновувалася особлива рада, до складу якого увійшли члени сенату, палати депутатів, урядові чиновники, представники кас добровільного страхування, представники робітників та підприємців. Із складу ради обирався постійний виконавчий комітет [4, с.65].

Загалом, основна маса французьких робітників прийнятий закон зустріла дещо прохолодно. А найбільш революційно налаштовані верстви робітників, як наприклад синдикалісти, віднеслися до його прийняття з явною ворожістю. Якщо співставити мізерний розмір пенсійного забезпечення, передбаченого законом, з тим галасом, яким супроводжувалася його розробка протягом майже тридцяти років, стає зрозумілим відношення робітничих мас. Тим не менш, з історичної точки зору слід визнати, що закон 1910 р. був для Франції значним кроком уперед. По-суті, він заклав основні принципи пенсійного забезпечення, на яких і сьогодні базується система соціального законодавства сучасної Франції.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельничук О.А. Добровільне державне соціальне страхування у Франції в другій половині XIX – початку XX ст. / О.А. Мельничук // Вісник інституту історії, етнології і права. – Вип. 10. – Вінниця: ВДПУ, 2012. – С.119-120;
2. Вигдорчик Н.А. Социальное страхование. Систематическое изложение истории, организации и практики всех форм социального страхования / Н.А. Вигдорчик. – СПб.: Практическая медицина, 1912. – 295 с.;
3. Данский Б.Г. Соцстрах за границей / Б.Г. Данский. – М.: Вопросы труда, 1927. – 46 с.;
4. Зачинский Л. Страхование рабочих на Западе / Л. Зачинский. – Спб.: Молот, 1906. – 79 с.;
5. Яроцкий В. Страхование рабочих в связи с ответственностью предпринимателей / В. Яроцкий. – СПб.: «Труд», 1895. – Т.2. – С. 497-1115;
6. Пресс А. Об обеспечении трудящихся на случай старости и инвалидности // Вестник народной свободы. – 1906. - №31-32. – С.15-19.
7. Über die französische Alters-und Invaliden-Versicherung // Monatsblätter für Arbeitern. – Berlin, 1910. – S.79-88;